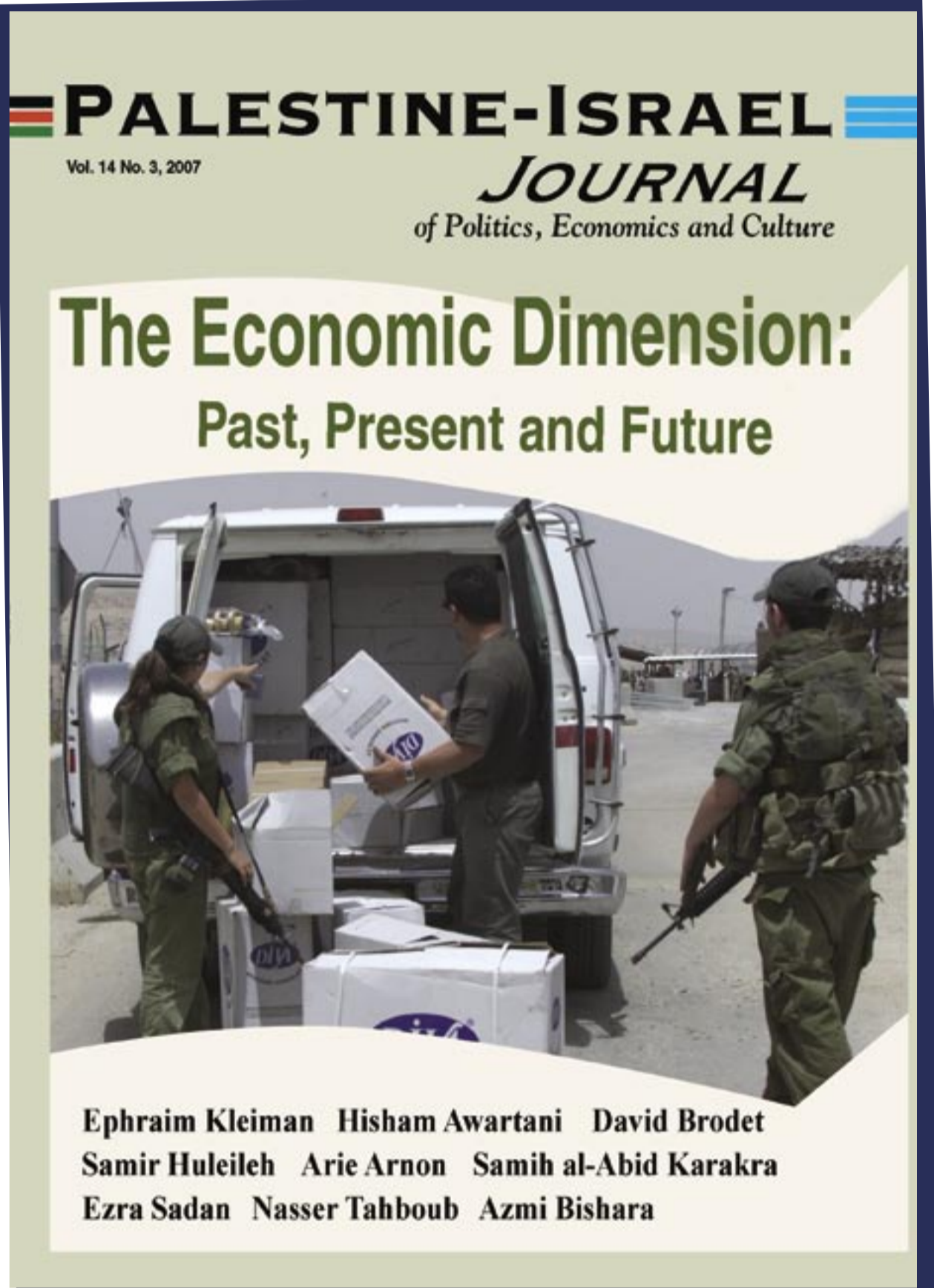

Palestine-Israel Journal,
 East Jerusalem, P.O.Box 19839
 Tel: 972 - 2 - 6282115
 Fax: 972 - 2 - 6273388
 E-mail pij@pij.org
 http://www.pij.org

להיות אמיתיים

"ישראלי אמיתי לא משתמט!" מכריזים השלטים על האוטובוסים שנוסעים ברחובותינו. הכרזה זו מנסה להגדיר מיהו "ישראלי" ולקבוע מי "בפנים" ומי נשאר "בחוץ". ניסיון זה מזכיר את הגישה הננקטת על ידי ישראל בבואה לקבוע עם מי אפשר לדבר ועם מי לא, מי "מתון" וראוי להתייחסות, ומי "קיצוני" וראוי להתעלמות, לגינוי ואף חמור מזה. זוהי מדיניות של הפרדות החוצצת בין אנשים ומגזרים.

גישה זו אינה חותרת לפתרון המשברים החברתיים, הכלכליים והפוליטיים, לאיחוי הקרעים, וגם לא לפתרון בעיות השרש שיצרו את המצב הנוכחי. תחת זאת היא מסתפקת בהגדרת ה"אויבים" הגורמים כביכול לבעיות, ומציעה להוקיעם או לחסלם. זהות ה"אויבים" משתנה מפעם לפעם, בין אם הם נקראים "משתמטים", "פלסטינים", "חמאס", "מובטלים" או כל קבוצה אחרת, אמיתית או דמיונית. תמיד יימצא מי שאפשר להאשים. אלא שגישה זו רק מחריפה את הבעיות מכיוון שהיא מביאה לצמצום גדל והולך של הקבוצות ה"לגיטימיות" לצד דחייתן של קבוצות אחרות.

ה"אמת" היא עניין נוסף שאמור להטריד כביכול את עוברי האורח הצופים בבשורת "הישראלי האמיתי" על שלטי האוטובוסים. שוב נשאלת השאלה, האם להיות "אמיתי" משמעו להוציא בני אדם מהכלל. והאם כדי לפתור את המצוקות הכלכליות-חברתיות צריך להדיר יחידים או קבוצות מן הדיון החברתי?

יש גורמים המנסים לצמצם את הדיון רק לשאלת הביטחון והזהות של מדינת ישראל. אך השאלות החברתיות-הכלכליות הן מכריעות עבור החברה הישראלית והפלסטינית. כמו כן, מנסים לצמצם את הרשאים להשתתף בדיון על העתיד למומחי בטחון בלבד.

ב-Palestine-Israel Journal אנחנו שואפים לאמת ודיון מסוג אחר. אמת שתציג את הסתירות מבלי להסתיר או לפטור בבזו קבוצה זו או אחרת; אמת שתציג מגוון של נקודות מבט ותעסוק בכל השאלות שאיתן יש להתמודד. אנחנו יוצרים במה ישראלית-פלסטינית שוויונית שנותנת ביטוי לקולות רבים ככל האפשר; ומנתחים את מכלול הבעיות והקשיים כדי שאפשר יהיה להבינם ולפתור אותם. במהותו כרבעון ישראלי-פלסטיני משותף מנסה כתב העת לעורר דיון ולשאוף לשיתוף פעולה אמיתי בין כל הצדדים מבלי להדחיק או להרחיק אף אחד.

המוסף שבפניכם, העוסק בהיבטים הכלכליים של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, מציג תרגומים מקוצרים של המאמרים המרכזיים בגיליונו האחרון של ה-Palestine-Israel Journal. המאמרים מנתחים את ההיסטוריה של היחסים הכלכליים בין ישראל לפלסטינים, מתארים את המצב הנוכחי ומציעים פתרונות להיבט זה של הסכסוך. מדובר בתחילתו של דיון שצריך להיעשות על מנת שנוכל להתקדם לקראת יחסי שלום.

כל הסכם שלום עתידי בין ישראל לפלסטין, השואף להתקיים לאורך זמן, יהיה חייב לעסוק ביחסים הכלכליים בין הצדדים, ולהסדירם בצורה שתאפשר שגשוג ורווחה אמיתיים לשני העמים, ולא רק למגזרים מצומצמים. שלום של אמת לא ידחק לשוליים איש, גם לא בהיבט הכלכלי.

תוכן העניינים

- ◀ **כלכלתה של עזה**, מחמוד ק. אוקשה, עמ' 4
- ◀ **התנאים ליצירת קיימות כלכלית**, אפרים קליימן, עמ' 5
- ◀ **ביטחון מסחרי**, מאגידי חאגי חליל, עמ' 5
- ◀ **ההשלכות הכלכליות של הפתרונות השונים**, שמחה בהירי, עמ' 6
- ◀ **גישה כלכלית-פוליטית לתהליך אוסלו**, גיימי לוי, עמ' 6
- ◀ **מה שדרוש לקיימות כלכלית**, סמיר חוילילה, עמ' 7
- ◀ **צעד התחלתי פשוט**, עזרא סדן ורות לוונטל, עמ' 2
- ◀ **הסכם כלכלי ומסחרי הוגן**, מחמוד ק. אלגיעפארי, עמ' 2
- ◀ **הרפורמות הדרושות**, הישאם עוורטני, עמ' 3
- ◀ **כיצד לגדל מלפפון (ואיך זה קשור לרכבת)**, גדעון עשת, עמ' 3
- ◀ **חזרה למשא ומתן על הסדר הקבע**, אריה ארנון וסאעב במיה, עמ' 4

צעד התחלתי פשוט - שיקום הייצוא הפלסטיני

עזרא סדן ורות לוונטל

פרופ' עזרא סדן הוא המנכ"ל לשעבר של משרד האוצר הישראלי. רות לוונטל היא הסמנכ"לית לשעבר של משרד האוצר, ומנהלת לשעבר של רשות התכנון הכלכלי במשרד הכלכלה.

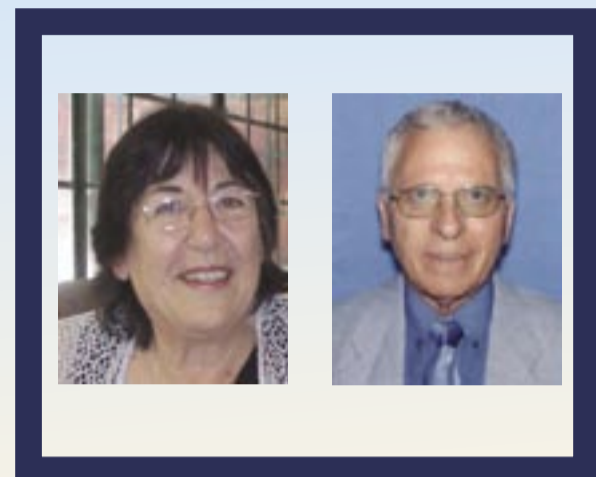
הראשון לשיקומו של יצוא הסחורות מעזה יהיה החלפת המשטר הנוכחי. אלא שגם אז אי אפשר יהיה להסתפק בתוכנית דו-צדדית המכוונת לשיקום הייצוא. יש לאפשר למספר רב יותר של פלסטינים לחזור לשוק העבודה הישראלי. תוך 6-18 חודשים יכולה ישראל להמיר את מהגרי העבודה ממקומות אחרים בעולם בפלסטינים שיועסקו ב-35 אלף משרות קבועות, נוסף ל-15-5 אלף שיעבדו בעבודות מזדמנות. צעד זה יוסיף ל-4-5 מאות מיליון דולר לכלכלה הפלסטינית מדי שנה. הסדרי ביטחון, כמו קציני ביטחון במקומות העבודה, יעלו כ-30 אחוז מן הערך המוסף שייצרו עובדים אלה בחקלאות ו-15-10 אחוז בבניין - נטל שאפשר לשאת בו.

אי אפשר יהיה לשוב לימי השיא של התעסוקה הפלסטינית בישראל בגלל האמון שאבד. זאת ועוד, החקלאות, הבניין ותעשיית הביגוד מעסיקות פחות עובדים מאשר בעבר. עם זאת, עלינו לעשות כמיטב יכולתנו בתנאים הנוכחיים על מנת לתמוך בשיקומה של הכלכלה הפלסטינית ובהתפתחותה.

המסחר היה ונותר המפתח הזמין ביותר להקלה על הכלכלה הפלסטינית. משנות השישים עד תחילת שנות התשעים שיקף הגידול בתוצר הלאומי הגולמי את התפתחות הייצוא והשירותים הפלסטינים שיוצאו בעיקר לישראל או דרכה. עם זאת, לאחר 1992 פחתה השפעת הייצוא על ההכנסה הלאומית הפלסטינית בשל הגידול בתרומות במטבע חוץ והתפתחויות פוליטיות-מוסדיות מנוגדות.

מנקודת מבט פלסטינית, הישענות יתר על התעסוקה בישראל מביאה עמה רמת שכר גבוהה יחסית, המונעת את התפתחות הכלכלית של הגדה המערבית. עם זאת, מכיוון שרק 30-35 אלף פלסטינים מועסקים כרגע בישראל נראה שהחששות אינם מוצדקים. מנקודת מבט ישראלית, העסקת פלסטינים בישראל גורמת לירידה במשכורות הישראליות ומחמירה את האבטלה. המטרה המוצהרת הישראלית היא אפוא צמצום הנוכחות הפלסטינית בשוק העבודה הישראלי עד סוף העשור.

מאמצע שנות התשעים חלה ירידה משמעותית בייצוא של מוצרים פלסטינים במיוחד מעזה. נראה כי התנאי

היום נדמה כי ההגבלות הביטחוניות על תנועת הסחורות והשירותים הפלסטינים לתוך ישראל דוחקות פחות מאשר הגבלות התנועה, המשבשות את החיים הכלכליים היומיומיים בתוך הגדה המערבית. עם זאת, מכיוון שבימים אלו חוזרים ונשנים הדיבורים על יוזמות כלכליות דו-צדדיות, ראוי לבחון את שאלת הנגישות הפלסטינית לשוק העבודה הישראלי.

הסכם כלכלי ומסחרי הוגן

מחמוד ק. אלג'עפארי

ד"ר מחמוד ק. אלג'עפארי הוא מרצה לכלכלה ודיקן הקולג' לעסקים וכלכלה באוניברסיטת אל-קודס. בשנת 1994 זכה אלג'עפארי בפרס שומן לכלכלה.

המערבית ובעזה, כמו איזון הסחר השלילי, הגרעון בתקציב הציבורי ואחוזי האבטלה והאינפלציה הגבוהים. בשל כך, מממנת הרשות הפלסטינית את הגרעון התקציבי שלה על ידי יצירת מאזן מסחר שלילי.

על כל הסכם בנוגע ליחסי מסחר ויחסים כלכליים בין ישראל לפלסטינים לתקן את חוסר האיזונים המבניים של הכלכלה הפלסטינית. ישנן ארבעה אפשרויות: (1) אזור סחר חופשי שיוכל לאובדן של אפשרויות פיתוח יציבות; (2) איחוד מכס יחשוף את הגדה המערבית ואת עזה ליבוא של סחורות ישראליות זולות, ללא יכולת ליהנות מחופש תנועה של סחורות ושירותים, ויצירת קשרים בין מגזרים כלכליים; (3) הפרדה כלכלית והתנתקות יקרה מדי עבור שני הצדדים; (4) בניית יחסי מסחר, המבוססים על שיתוף פעולה, ומכוונים לבנייה הדרגתית של מבנים כלכליים דו-צדדיים המסתמכים על התמחות.

בגדיעת הקשרים הכלכליים של הגדה המערבית ורצועת עזה עם העולם החיצוני השתמשה ישראל במסחר כדי להגביר את תלותה של הכלכלה הפלסטינית, ובכך להגשים את האינטרסים הכלכליים והביטחוניים של עצמה. כתוצאה מהמסחר בין שני שותפים בלתי שווים תלוי תפקודן הכלכלי של הגדה המערבית ורצועת עזה בכוחות כלכליים הקובעים את המחירים, גובה השכר, הייצוא והיבוא, ההשקעות ורמת התעסוקה. יותר מכך, כלכלת הגדה והרצועה מתפקדת בחסדי שיקולי הביטחון הישראליים, הגורמים לתנודות מלאכותיות ובלתי צפויות בגישה לשווקים.

מראשית שנות ה-70 גרם הפער בין השכר בישראל לשכר בשטחים הכבושים לשליש מכוח העבודה הפלסטיני לחפש תעסוקה בישראל, בעוד מוצרי היבוא הישראליים הזולים מנעו כל פיתוח כלכלי פלסטיני. כתוצאה מכך הועבר כרבע מהתוצר הגולמי הפלסטיני לכלכלה הישראלית. כך נוצר מצב של כמו-איחוד מכס. אבל מסחר בין שותפים בלתי שווים אינו מאפשר רווחי יעילות, מעבר של טכנולוגיה או צמיחה.

עשור לאחר הסכם פריז הפכו הרווחים ממכסי המגן וכספי התורמים למקור ההכנסה העיקרי של הרשות הפלסטינית. לפי ההסכם לרשות הפלסטינית יש אפשרות מצומצמת ביותר לתקן את בעיות חוסר האיזון המיקרו-כלכלי בגדה

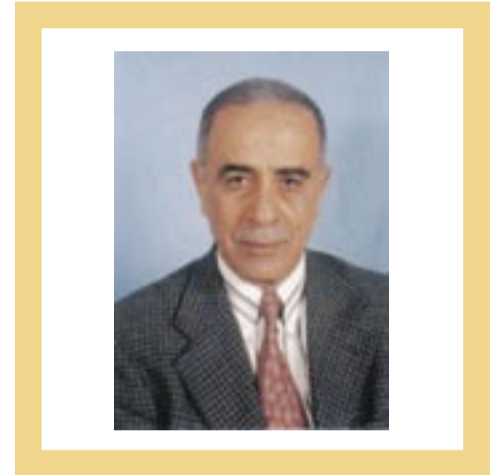

מהותו של ההסכם הנדרש כדי להפוך את מערכת היחסים הכלכלית בין ישראל לפלסטין לסימטרית יותר כוללת: הפחתת התלות בשוק העבודה הישראלי, החלפת הייצוא של כוח העבודה בתעשייה הדורשת כוח עבודה רב, הגדלת מספר המשרות ובנייה מחדש של הכלכלה, במיוחד במגזר היצרני.

על הרפורמות הדרושות במערכות המוסדיות ובמדיניות הכלכלית

הישאם עוורטני

ד"ר הישאם עוורטני הוא מנהל המרכז לפיתוח המגזר הפרטי והיה חבר בצוות הכלכלי הפלסטיני בתהליך אוסלו.

הדרגים הפוליטיים הגבוהים ושל התורמים והארגונים הבינלאומיים המעורבים:
* כדי למשוך השקעות זרות יש לבסס מערכת משפטית שתתפקד היטב בכל הקשור לפתרון סכסוכי סחר ואכיפת פסיקות.
* כאשר ארגונים לא ממשלתיים מספקים שירותים הכרחיים הם נוהגים בפזרנות בהעסיקים צוותים גדולים מדי ובעוותם את אמצעי גיוס הכספים.
* פרויקטים של הבנק העולמי ושל קרן המטבע הבינלאומית לוקים בחוסר שקיפות, בדיווח לא אחראי ובחוסר תיאום הגורם ליצירתם של פרויקטים כפולים.
* רמת שירותי הבנקאות רחוקה מלהיות סבירה, איכות השירותים נמוכה, עלויות הבנייה גבוהות ואפשרויות האשראי אינן מספיקות.
* מערכת החינוך דורשת משאבים עצומים אבל אינה יוצרת בוגרים שיכולים לספק את הצרכים של שוק העבודה המקומי או הבינלאומי.
* תלות היתר במסחר ובתעסוקה בישראל כופה על הפלסטינים לסמוך על שותף בלתי יציב ליחסים כלכליים.

ברובו. ההגבלות הכרוכות בכיבוש ואמצעי הענישה שלו היו הגורם העיקרי לקיפאון הכלכלי. לאלה נוספו גם בעיות פנימיות קשות: ריבוי המוסדות הממשלתיים יצר יריבויות וכפילויות שפגעו ביעילותם; הזיכיונות שנתנו לחברות פרטיות; ההימנעות מהגבלת פעילותם של המונופולים; חסרונה של מסגרת חוקית ומנהלית; הצורך לקלוט מנהיגים וסוכני שטח חסרי הכשרה; והצורך ביצירת מימון עצמאי בגלל דחיית הקמתה של המדינה הפלסטינית.
קשיים אלה אופייניים לתנועות שחרור לאומיות, המצויות בהליכי מעבר מהתנגדות מזוינת לבניית מדינה עם חברה אזרחית. אלא שהטענות (המוגזמות) שהועלו על השחיתות הממשלתית בחלוקת המשאבים הציבוריים גרמו להקפאה כמעט מוחלטת של ההשקעות הזרות ולבריחת הון.
מאמצי הרפורמה שנעשו בשנת 2000 על ידי מי שהיה שר האוצר דאז, סלאם פיאד, להגביל את ההוצאות הממשלתיות, לאחד את ההכנסות הממשלתיות ולהגביר את השקיפות נעשו בכוונה טובה, אבל לא די בהם. הרשות הפלסטינית עודנה זקוקה לרפורמות כלכליות רחבות היקף, אשר יחזקו את ההישגים המוגבלים שהושגו עד כה, כמו גם למחויבות רבה יותר של

האמנה הלאומית הפלסטינית והכרזת העצמאות מאשרים שניהם את האוריינטציה של המדינה הפלסטינית העתידית לכיוון של כלכלת שוק. המחסור במשאבי טבע בפלסטין והשוק הפנימי הקטן מחייבים מבנה מסוג זה. אבל כלכלה פתוחה תאפשר גם את זרימתן של השקעות מהגולה הפלסטינית וממקורות ערביים, מוסלמיים ובינלאומיים.
בעוד הרשות הפלסטינית יישמה נוהגים דמוקרטיים שאינם קיימים כמעט בעולם הערבי, היה ניהולה הכלכלי כושל

כיצד לגדל מלפפון (ואיך זה קשור לרכבת)

גדעון עשת

גדעון עשת הוא כתב לענייני כלכלה בדיעויות אחרונות.

מים וביוב - הדרך לפתרון המחלוקת על המים עשויה להיות יצירת מונופול בבעלות ישראלית-פלסטינית משותפת עם זכויות בלעדיות למכירת מים בשתי המדינות במחיר קבוע תלוי-עלות. מונופול זה ישלוט גם בכל אמצעי השינוע של המים המתוקים (צינורות וכולי), ויהפוך את המים למוצר ציבורי. שיתוף פעולה לטיהור מי הביוב יספק מקור מרכזי למים נוספים לחקלאות.

מעברי גבול - העברת האחריות על גביית המיסים הפלסטינים והגישה אל ומתוך פלסטין לידי הפלסטינים. מעברי הגבול והנמל יופעלו במשותף על ידי פקידים משתי המדינות תחת פיקוח הדדי, אשר יבטיח שהמיסים ייאספו במלואם בהתאם לחוקי איחוד המכס.

תובלה קרקעית - ניהול משותף של מעברי הגבול יאפשר שיתוף פעולה בתחבורה היבשתית. אם ישראל תסייע בבניית מערכת רכבות פלסטינית, תקל המערכת על התעבורה בתוך פלסטין, ותתרום להקטנת זיהום האוויר בתוך ישראל.

אנרגיה - ישנם תמריצים מועטים לשיתוף פעולה בתחום האנרגיה. ישראל מעוניינת להקטין את אספקת האנרגיה לפלסטין כדי לענות על צרכיה הפנימיים, בעוד הפלסטינים מבקשים להשקיע בתשתיות משלהם כדי להקטין את תלותם בישראל.

הבעיה היחידה בהשקעה בפרויקטים של תשתיות היא פוליטית: הממשלה הפלסטינית תתקשה למכור פרויקטים ארוכי טווח לציבור הזקוק לסיוע מידי. יתכן שהישראלים אינם רואים את הפלסטינים כשוויים להם בניהול משותף של המשאבים, אבל האחריות לשבירת הקיפאון נמצאת ברובה בצד הישראלי החזק יותר.

בתנאים רגילים, כדי לבנות מחדש את הכלכלה הפלסטינית צריך היה להתמקד ביצירת תעסוקה מיידית עם עדיפות לתעשייה המיועדת ליצוא. הכלכלנים המסורתיים טוענים שעל המגזר הפרטי ליטול את היוזמה, בעוד המגזר הציבורי יסייע במתן מענקים, הקלות מס ותמריצים. בתנאים הנוכחיים יהסס המגזר הפרטי להשקיע עד להשגת פתרון פוליטי. לרשות הפלסטינית לעומת זאת, יש עודף תקציבי חדש, מכיוון שישראל החלה להעביר אליה את כספי המיסים שהחזיקה, והמדינות התורמות חידשו את המימון שניתן לה בעבר. היכן יש להשקיע כספים אלה? המטרה הסבירה ביותר הן התשתיות:

חינוך ובריאות - השקעה בספריות, במעבדות, בגני משחקים ובמרפאות לרפואה מונעת תיצור מדינת רווחה טובה יותר, ותוכיח שהממשלה אינה דואגת רק לתומכיה הפוליטיים.

חזרה למשא ומתן על הסדר הקבע: המימד הכלכלי

אריה ארנון וסאעב במיה

אריה ארנון וסאעב במיה הם המתאמים הישראלים והפלסטינים של קבוצת העבודה "Aix", המנתחת את הממדים הכלכליים של הסכם שתי המדינות העתידיות.

יתבסס על תעבורה מסחרית רגילה.
* יצירת תמריצים להשקעות, כולל חוקים האוסרים על אפליה, מיסוי כפול והפקעת זכויות של קניין רוחני.
* נקיטת אמצעים כלכליים מגבילים רק במידה שצריך לשמור על אינטרסים חיוניים ולגיטימיים של ביטחון לאומי, בהתאם לעקרונות ולנהלים הקיימים בחוק הבינלאומי.
ניסיונות קודמים להשגת שלום כשלו מכיוון שהתוצאות הסופיות לא הוגדרו מראש. על מנת להצליח יש ליישם "הנדסה הפוכה": ראשית, יש להגדיר את היעדים כפי שתוארו לעיל. לאחר מכן אפשר יהיה לתכנן מערך של אמצעים אשר יסייעו להשגת המטרה.

בתהליכי קבלת ההחלטות יהיה צורך בשקלול תמורות (trade-offs) כלומר, בתהליך חילופין פוליטי וטריטוריאלי: הגבולות שייקבעו ייצרו שתי מדינות סמוכות אשר יצרכו חילופי קרקעות בשיעור של 22-78 אחוזים, ויצירת מסדרון שיקשר בין עזה והגדה המערבית; ירושלים תהיה בירה "פתוחה" לשני הצדדים, או שתחולק לשתי בירות לשתי המדינות; ופתרון מוסכם והוגן לבעיית הפליטים יענה על התביעות הפרטניות והשיקולים הקולקטיביים של שני הצדדים.

יש להנחות את יחסי המסחר והיחסים הכלכליים העתידיים לפי העקרונות הבאים:

* היחסים הכלכליים ויחסי המסחר יתנהלו בהתאם להסכמי

ארגון הסחר העולמי ולהסכמים דו-

צדדיים ורב-צדדיים אחרים.

* יושם הקץ למגבלות החדשות על המסחר בטובין, שירותים, כוח עבודה והשקעות.

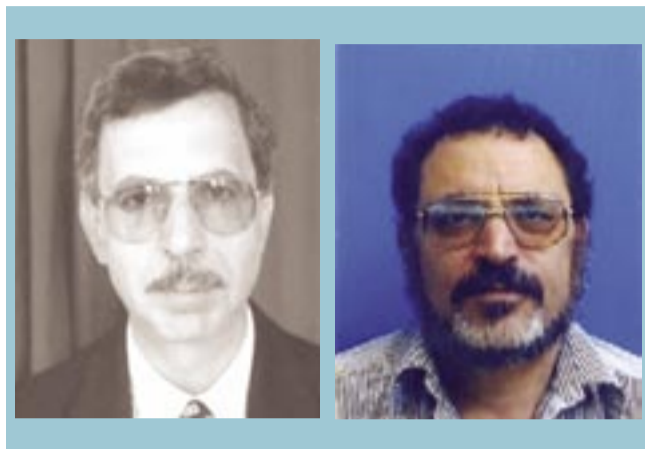
* ייכוונו הליכים לפתרון יעיל של סכסוכים.

* הכרה הדדית בדרישות הצדדים בתחומי הטכנולוגיה, הבריאות, הביטחון והסביבה על פי ההסכמים הרלוונטיים של ארגון הסחר העולמי.

* אימוץ הסכם כולל לגבי תעבורה ותנועה.

* ליברליזציה הדרגתית של הגישה לשוק בתחום השירותים.

* הסכמה כי הסחר בין המדינות

כישלונה של ועידת קמפ דייוויד השנייה והאינתיפאדה שבאה בעקבותיה השפיעו קשות על תהליך השלום. הישראלים החלו להאמין ש"אין פרטנר בצד הפלסטיני", שעה שהפלסטינים הסיקו כי הדיונים אינם מובילים לשום מקום. אבל שבע שנים מאוחר יותר מבין הציבור הישראלי כי אין מנוס מווייתורים, ולא יהיה פתרון בלי הסדר בירושלים. בנוסף, 85-90 אחוזים תומכים בנסיגה מהגדה המערבית בין באופן חד-צדדי ובין בהסכם.

הפשרה הדרושה לפתרון פוליטי ברורה - יש להגיע להסדר בנושאים הבאים: הגבולות, ירושלים והפליטים. פתרון בעיית הגבולות וירושלים יהיה קשה לישראלים, ואילו פתרון בעיית הפליטים יהיה קשה לפלסטינים. הקושי המרכזי הניצב בפני תהליך פוליטי זה הוא האסטרטגיה הישראלית להשגת זכות קדימה בשטח על ידי הרחבת ההתנחלויות ובניית גדר הפרדה. "עובדות בשטח" אלו מפרות את הרציפות הטריטוריאלית של הגדה המערבית; גורמות להפרדת מזרח ירושלים ממדינת פלסטין העתידית; וסותרות מבחינה כלכלית את הרעיון של שתי מדינות.

כלכלתה של עזה: המצב הנוכחי ותחזיות לעתיד

מחמוד ק. אוקשה

ד"ר מחמוד ק. אוקשה עומד בראש המרכז למחקרים אסטרטגיים, סקרים ופיתוח באוניברסיטת אל-אזהאר בעזה. השתתף בצוות הפלסטיני במהלך המו"מ לשלום בשנים 1993-1996.

המעקב אחר מצבן של החקלאות והתעשייה בעזה בעשר השנים שבין 1996 ל-2006 מעיד על הידרדרות מתמשכת. התפוקה החקלאית הצטמצמה ב-19 אחוזים והערך המוסף התעשייתי ירד ב-7 אחוזים אף על פי ששיעור התעסוקה בשני התחומים עלה. בשנת 2007 נסגרו זמנית 3,190 עסקים עזתיים, 65,800 עובדים פוטרו, וקרוב ל-85 אחוזים מהאוכלוסייה חיים מתחת לקו העוני. בעקבות ההרס שנגרם למגזר הפרטי עלה מספרם של מקבלי המשכורות מהרשות הפלסטינית ליותר מ-45 אחוז מן המועסקים. העובדה שישראל מחזיקה בידה 800 מיליון דולר מכספי המיסים שנוכו עבור הרשות הפלסטינית, יחד עם החרם שהוטל על ידי העולם המערבי על החמאס, מדרדרות גם כן את כלכלת הרצועה למסלול של התרסקות.

כדי לקזז את השפעותיו של הבידוד הכלכלי על עזה לגבש תוכנית לפיתוח לאומי, ולנקוט מדיניות כלכלית שתגווון את קשרי המסחר שלה ותגיע לשווקים הערביים הסמוכים כמו גם לשאר העולם על מנת שלא תסתמך על ישראל. מדיניות זו תחייב שימוש בנמלים מצריים, העצמת המוסדות הלאומיים ושידולם של משקיעים זרים.

כדי להגשים יעדים אלה על הרשות הפלסטינית לתבוע את חידושם של הפרויקטים שהופסקו בכוח על ידי ישראל: ה"מעבר הבטוח" בין עזה לגדה המערבית, הנמל ושדה התעופה הבינלאומי של עזה. בנוסף, יש להסיר את המגבלות הישראליות על המעבר החופשי של סחורות אל ומתוך עזה. צעדים אלה ימנעו את הזדקקותה של הכלכלה הפלסטינית למשטר סעד חדש, ויאפשרו לה להפוך למרכיב חיוני במדינה פלסטינית בת-קיימא.

צפיפות האוכלוסין ברצועת עזה וקצב הגידול של אוכלוסייתה הם מהגבוהים בעולם. כלכלתה מתבססת על ארבעה מגזרים מרכזיים: תעשייה (6-12 אחוזים), שירותים (45-60 אחוזים), חקלאות (20-35 אחוזים), ובניין (18 אחוזים). כמעט כל העסקים מסתמכים על חומרי גלם מיובאים, שחייבים לעבור דרך מעברי הגבול המאובטחים על ידי ישראל. מכיוון שהיא נמצאת על סף קריסה עלולה הכלכלה העזתית להזדקק לסיוע הומניטארי ארוך-טווח.

התנאים ליצירת קיימות כלכלית

אפרים קליימן

ד"ר אפרים קליימן הוא מרצה באוניברסיטה העברית והיה חבר בצוות הישראלי למשא ומתן על הסכם פריז.

לשוק הישראלי גדולים 30 מונים מאשר בשיווק לגדה המערבית ולרצועת עזה. הכלכלה הישראלית והכלכלה הפלסטינית אינן מתחרות אלא משלימות זו את זו. כך למשל, מוצרים שלא ניתן לסחור בהם בשוקי העולם, כמו אבני בניין, מוצאים להם שוק בישראל.

למרות כל אלה, תלות היתר הפלסטינית בשווקים הישראליים הופכת את הכלכלה הפלסטינית לפגיעה יותר לזעזועים כלכליים הנגרמים בגלל החלטות ישראליות חד-צדדיות. מאז ההגבלות הכלכליות שיושמו במהלך האינתיפאדה הראשונה צנחה רמת התוצר המקומי הגולמי הפלסטיני, יחד עם התוצר הלאומי הגולמי וההכנסה לנפש שלפני 1968. נתונים אלה מעידים על הצורך הפלסטיני לגוון את אפשרויות הגישה לשוק הבינלאומי. יחד עם זאת, בהתחשב בקרבתה ובנגישותה לעסקים הפלסטינים תישאר ישראל שוק חשוב, אם לא החשוב ביותר, למוצרים הפלסטינים. אשר על כן יש לבחון הסדרים כלכליים אפשריים עם ישראל כמו:

* **איחוד מכס** - זהו ההסדר התומך ביותר עבור מוצרי יצוא פלסטינים מכיוון שהוא שומר על נגישות לשוק הישראלי מבלי להגביל את הגישה ליתר שוקי העולם. בכל זאת יהיה צורך לשמור על שיטה כלשהי של היתרי מס, העשויים לשמור על הכלכלה הפלסטינית הפגיעה מפני זעזועים ישראלים.

* **אזור סחר חופשי** - יפטור את הסחורות הפלסטיניות ממכסי ייבוא. אלא שאפשרות זו אינה אופטימאלית: בגלל חומרי הגלם שיצטרכו לייבא בשביל התעשיות המייצרות עבור הכלכלה המצומצמת של השטחים, ייתכן שמוצרים פלסטינים רבים לא יספקו את הדרישות של אזור הסחר החופשי המקומי, ולא יהיו זכאים לפטור ממכסים ישראלים כמו מוצרים מקומיים אחרים.

* **יחסי מסחר רגילים בין מדינות שאינן בסכסוך** - כיוון שישראל חברה בארגון הסחר העולמי לא יזכו מוצרי היצוא הפלסטינים ליחס מועדף בשוק הישראלי וגם לא לפיצוי בשווקים אחרים. זו עלולה להיות אם כן, האפשרות הטובה פחות עבור הכלכלה הפלסטינית.

אף על פי שגישה פיסית נוחה לשוק הישראלי ולשוקי העולם הכרחית לקיומה של המדינה הפלסטינית, מגלים פלסטינים רבים התנגדות, הנובעת מסיבות פוליטיות, ליחסים קרובים כלשהם עם ישראל. יחס זה אינו מנבא טובות ליכולת הקיום הכלכלית של המדינה הפלסטינית העתידית.

יכולת קיומה של המדינה הפלסטינית העתידית לא תיקבע לפי גודל אוכלוסייתה, שטחה המצומצם, פיצולה הגיאוגרפי והמחסור במשאבי טבע, אלא לפי יכולתה לסחור במוצריה. ממדי הסחר נקבעים לפי גודל השוק. כלכלה מצומצמת כזו של הגדה המערבית ורצועת עזה תזדקק למסחר בהיקף נרחב כדי לקיים רמת חיים סבירה.

בין השנים 1968-1992 גדלה ההכנסה לנפש בגדה המערבית וברצועת עזה ב-5.7 אחוזים בשנה, והתוצר המקומי הגולמי שילש את עצמו. יש לציין אם כן, כי יתרונות הנגישות

ביטחון מסחרי

מאג'די חאג' חליל

מאג'די חאג' חליל הוא המנהל הכללי של מועצת הימאים הפלסטינית. הוא עבד עם UNCTAD ועם UNDP.

הבינלאומיים. על ישראל להבין שהסוחרים הפלסטינים אינם צריכים לשלם על אמצעי הביטחון כביכול שהיא מיישמת. יישומן של אמות מידה ביטחוניות, המאפשרות לצדדים בשרשרת האספקה להוכיח את היענותם לדרישות, צריכה לאפשר לרשויות המכס להעניק להם הטבות והקלות בסחר. כשהמטרה היא להפוך את העלויות, הנובעות מיישום של אמצעי הביטחון, למשתלמות.

הקשורים לסחר, כפי שהוסכם. אסור שהתגובה המיידית לאיומים תעמוד בסתירה לפיתוח ארוך-הטווח של שיתוף מסחר יעילה. מטען פלסטיני עשוי לחכות שבעה ימים לפני שהביטחון הישראלי יאשר אותו, בעוד מטענים ישראלים, המיועדים לגדה המערבית או לרצועת עזה, מקבלים אישור בטחוני תוך 24 שעות בלבד. החל מאמצע-יולי 2007, עוכבו בנמלים סחורות בשווי של 130 מיליון דולר, והיבואנים הפלסטינים נאלצו לשלם את עלויות העיכוב והאכסון. 85% ממוסדות המסחר העזתיים נסגרו, והנותרים עובדים ב-50% מיכולת הקיבול שלהם.

שרשרת האספקה הבינלאומית, הכוללת "לקוחות", "ספקים", "רשויות" ו"מתווכים" שלכל אחד מהם כמה תפקידים, עלולה להשתבש בקלות אם תופרע בגלל סיבות ביטחוניות. לפיכך יש ליישם את הסטנדרטים הבינלאומיים של מערכות האבטחה כדי להבטיח הקצאת משאבים עקבית ומסודרת, חלוקת האחריות, אומדן של המנהגים, הנהלים והתהליכים; ושימוש מועיל במידע המועבר על ידי רשויות הביטחון ובעלי מניות אחרים בשרשרת האספקה.

על הקהילה הבינלאומית להחליט אם ברצונה לשלם עבור העלויות הגבוהות של הסטנדרטים

סביבת מסחר פתוחה ושוויונית בין ישראל לפלסטינים היא יעד מפתח בפיתוח כלכלי ובהקטנת העוני. בעוד נושאי הביטחון חשובים למסחר הגלובלי, אין לכפות הליכים בלתי הכרחיים העשויים לסכל עסקאות. ההגבלות הישראליות על תנועתם של אנשים וסחורות בתוך ומחוץ לגדה המערבית ורצועת עזה עלו לכלכלה הפלסטינית מיליוני דולרים.

למרות הסכם הגישה והתנועה משנת 2005, מעברי הגבול של עזה עודם סגורים, ותפיסתה הדרמטית של ישראל את עניין הביטחון נותרה בעינה חרף הלחץ הבינלאומי. יותר מכך, הסכם פריז העניק לישראל את השליטה על מעברי היצוא והיבוא, בזמן שלימאים הפלסטינים אין גישה לכל המתקנים

ההשלכות הכלכליות של הפתרונות השונים

שמחה בהירי

ד"ר שמחה בהירי הוא מומחה לכלכלת שלום וחבר מערכת ה-PIJ.

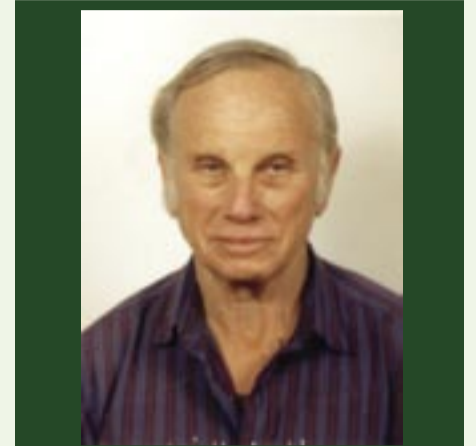
ולתיאום שימזג תחומים בעלי עניין משותף, כמו שוק העבודה, התשתיות, המים, התחבורה והמסחר. הגופים הכלכליים שיעסקו בתחומים אלה יהיו הבסיס להפרדה המוסכמת, ויובילו ליצירת קהילה כלכלית אשר תתנהל בשיתוף פעולה, בין היתר, בענייני בטחון.

להבדיל מהתסריט המתואר לעיל, במצב של הפרדה עוינת תפעל כל מדינה בנפרד מן המוסדות הכלכליים והפוליטיים של השנייה. כך תשתלט המדינה בעלת הכלכלה העשירה או הגדולה יותר על המדינה הענייה יותר. יש להניח כי הסכם מתקבל על הדעת ייחתם בשלב כלשהו על הסקאלה שבין ההפרדה העוינת להפרדה המוסכמת, ויכלול הישגים והפסדים בד בבד עם מדיניות ביטחונית שתועיל לשני הצדדים, בסיועם של ארגונים ומוסדות זרים.

כרגע אין שום אפשרות ליצירתה של מדינה פלסטינית-ישראלית אחת כיוון שמדינה כזו תעורר את התנגדותם של שני הצדדים, הן משום שתשים קץ לשאיפה היהודית למדינה ציונית או יהודית, והן משום שתעמוד בסתירה לרצונם של הפלסטינים במדינה לאומית נפרדת.

אפשרות נוספת היא הקמתה של קונפדרציה או התאגדות בעלת ממשל מרכזי רופף בדומה לאיחוד האירופי. קונפדרציה מורחבת של הלבנט, אשר תכלול את ישראל, פלסטין, ירדן, סוריה ולבנון, תוכל להתפתח בהדרגה להתאגדות דומה. תושבי האזור התאחדו פעמים רבות בעבר, ועשויים לצאת נשכרים מאיחוד כלכלי נוסף.

בעתיד אפשר לצפות כי איחוד כלכלי ישראלי-פלסטיני יוביל לאיחוד מזרח תיכוני-צפון אפריקני בעל השפעה בינלאומית שיהיה רווחי לכל תושביו. כאמור, קיומו של איחוד כלכלי מעין זה יתאפשר רק מתוך הפרדה כלכלית ופוליטית מוסכמת, מתואמת ומוקדמת ככל האפשר בין ישראל ובין פלסטין.

פתרון של שתי מדינות עשוי לנבוע מהפרדה חד-צדדית עוינת כפי שקרה בעזה, או מהפרדה מוסכמת, שתקבל על דעתם של הפלסטינים ושל הישראלים. הפרדה מוסכמת עשויה להוביל לשיתוף פעולה פוליטי-כלכלי,

בין הסכמה להתנגשות: גישה כלכלית-פוליטית לתהליך אוסלו

גיימי לוי

גיימי לוי הוא דוקטורנט לכלכלה פוליטית באוניברסיטת טורונטו ומנכ"ל לשעבר של ארגון השלום האמריקני, "עמינו".

בשטחים. אבל הסגרים, שהשפעתם על הכלכלה הפלסטינית הייתה דרסטית, שללו את היתרונות הללו. כך, פרט לליברליזציה כלכלית מוגבלת הפיקה הרשות הפלסטינית מן ההסכם יתרונות מעטים בלבד, הן בשל חוסר יעילותו של איחוד המכס והן בשל יישומו הכושל של ההסכם.

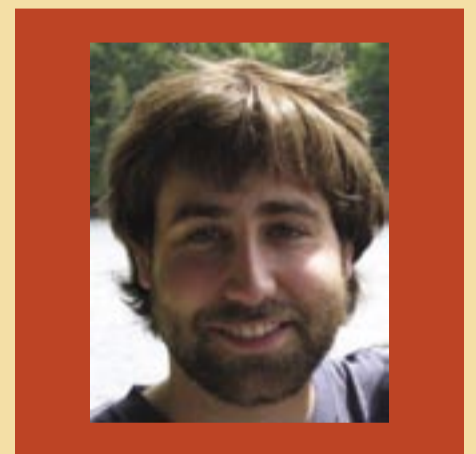
המדיניות הפיסקלית והמוניטרית שועבדה לישראל גם היא. על מנת לפקח על המערכת הבנקאית המקומית הוקמה רשות מוניטרית פלסטינית. אלא שסמכויותיה היו מוגבלות, והיא חסרה מטבע עצמאי. מדיניות פיננסית עצמאית יותר הייתה מצריכה סוג אחר של יחסי מסחר שישראל לא הייתה מוכנה לשקול במהלך שנות אוסלו.

הנושאים והנותנים בתהליך אוסלו לא התחייבו לקהל המצביעים מבית ולא הוגבלו באופן משמעותי בידי ממשלותיהם. בשל כך התאפיינה הצהרת העקרונות, שהתבססה על צעדים בוני אמון, באופטימיות רבה. אולם מרגע שמורשת הסכסוך קרי, הנרטיבים הישראליים והפלסטיניים, חדרו לתהליך נמנעו הצדדים מנקיטת צעדים בוני אמון הן במישור הכלכלי והן בתחומי הריבונות והביטחון, וגרמו לכישלונם.

הדרך הטובה ביותר לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני היא הגדלת התועלת שמפיק כל אחד מהצדדים מן הפתרון הנרטיב הלאומי שלו.

יש לוותר על שיתוף פעולה ונקיטת צעדים בוני אמון בתמורה להפרדה פוליטית וכלכלית. למרות שעקרון ההפרדה עודו טומן בחובו בעיות, אפשר יהיה להתגבר עליהן לאורך זמן כאשר תשיג ישראל את הביטחון שהיא זקוקה לו, והפלסטינים יקימו מדינה של ממש.

הסכם פריז שנחתם באפריל 1994 כחלק מהסכמי אוסלו קבע את היחסים הכלכליים בין ישראל לרשות הפלסטינית, בפירוט של כל סוגי היחסים היומיומיים, למעט במישור הביטחוני. יעדו של ההסכם, שהתבסס על עקרון שיתוף הפעולה, היה "חיזוק הבסיס הכלכלי של הפלסטינים, ומימוש זכותם לקבלת החלטות כלכליות בהתאם לתוכנית הפיתוח שלהם וסדרי עדיפויותיהם".

על פי ההסכם, הוכתבו יחסי המסחר בין ישראל והרשות הפלסטינית על ידי איחוד המכס (CU), שהבטיח גישה חופשית ומועדפת לשני השווקים. כך הוגבלה הרשות הפלסטינית בקביעת מדיניות מסחר עצמאית משלה. הסכם פריז הבטיח תנועת עובדים חופשית בין השטחים הפלסטיניים לישראל, שבה השתכרו הפלסטינים 91 אחוזים יותר משהשתכרו

הצוות

על כתב העת עובד יחד צוות של פלסטינאים וישראלים במשרד שממוקם במזרח ירושלים. בכדי לוודא שעמדותיהם של שני הצדדים משוקפות באופן שוויוני, כתב העת מעסיק שני עורכים ראשיים ושני עורכי משנה, אחד ישראלי ואחד פלסטיני. מערכת כתב העת המורכבת מ-22 חברים (עיתונאים, אקדמאים ואינטלקטואלים אחרים) כוללת בתוכה גם היא מספר שווה של ישראלים ופלסטינים. המערכת נפגשת מדי ששה שבועות ולוקחת חלק פעיל בכתב העת בספקה הדרכה, הצעות ומשוב על התוכן והאיכות של כתב העת ופעילויותיו. הזדמנויות אלו מאפשרות גם לחברי וחברות מערכת פלסטינים וישראלים הזדמנות לחזק את הקשרים ביניהם ולקחת חלק בדיון ודיאלוג בלתי רשמי.

כתב העת מופק כרבעון. חצי מכל גליון (128 עמ') מוקדשים לנושא מסוים הקשור לסכסוך הישראלי-פלסטיני וליחסים בין שני העמים. מגוון של מאמרים הכתובים בידי מומחים פלסטינים, ישראלים ובינלאומיים בוחנים את הנושא המרכזי מנקודות מבט שונות, ובכך מספקות לקוראים תמונת מבט וניתוח רחבים של אותו הנושא.

בין הנושאים בהם עסקנו עד כה:

מים, הסביבה, חינוך לשלום, זכויות אדם, התפקיד של התקשורת, זכות השיבה, זהויות לאומיות, נרטיבים קוקלטיביים, התנחלויות, הסטטוס של ירושלים, דת ופוליטיקה, אחרי אוסלו: מבוי סתום ואפשרויות, פליטים, התפקיד של נשים וצעירים בסכסוך, ההשפעות של הסכסוך על בריאות הנפש, בטחון אזרחי, התפקיד של הקהילה הבינלאומית ודעת קהל, עם-לעם, חד צדדיות מול משא ומתן.

לפני כל גליון כתב העת מקיים שולחן עגול בו דנים אישים פלסטינים וישראלים בשאלות שהגליון נוגע בהן ולאחר צאתו לאור מקיים כתב העת אירוע ציבורי בו מוזמן הקהל הרחב לקחת חלק בדיון הציבורי. הדיאלוג מתרחב מעבר לדפי כתב העת וההזדמנויות של דיאלוג ישיר בין שני הצדדים מתרחבות. באתר החדש שלנו (www.pij.org) ניתן גם לקרוא מאמרים נבחרים.

כתב העת מבקש להגיע לאוכלוסיה מכוונת ועם זאת מגוונת. בין קוראיו נמנים אקדמאים, עיתונאים ואישים פוליטיים, כמו גם מעצבי דעת קהל וקובעי מדיניות, פעילי שטח וארגונים, סטודנטים, דיפלומטים, ומוסדות בינלאומיים כמו גם אנשים מהקהל הרחב המבקשים להבין מה עומד מאחורי הכותרות בעיתונות היומית. מספר רב של עותקים נשלחים בדרך קבע למקבלי החלטות ומעצבי מדיניות מקומיים, מעצבי דעת קהל, ארגונים חברתיים ופוליטיים רלוונטיים וגופים בינלאומיים, ולתקשורת.

מייסדים

זיאד אבו-זיאד וויקטור ציגלמן

עורכים ראשיים

זיאד אבו-זיאד הלל שנקר

עורכי משנה

ליילה דבדוב אבי הופמן

הפצה והפקה

נגיאת חירבאווי

מערכת

דני רובינשטיין, גבי ברמקי, בועז עברון, וואליד סאלם, ארי ראט, זאהרה חאלידי, דניאל בר-טל, למיס עלאמי, גלית חסאן-רוקם, חאלד אבו-עאקר, גליה גולן, נאזמי גיובה, גרשון באסקין, ריאד מלקי, אדי קאופמן, עטא קאיימרי, בנגימין פוגרונד, נאפו נואל, שמחה בהירי, נאדיה נאסר-נגיאב, דן יעקובסון, גיומנה גיעוני, דן לאון, חולוד דגיאני, וצחק שניל. תרגום: לוטן רז עורכת התרגום: אתי דיאמנט.

מה שדרוש לנו לקיימות כלכלית

ראיון עם סמיר ח'ולילה

סמיר ח'ולילה כיהן כשר בקבינט הפלסטיני וכסגן שר במשרד הכלכלה והמסחר. כן השתתף בצוותי המשא ומתן הפלסטינים בהסכם פריז ובשיחות הרב-צדדיות. כיום מנהל ח'ולילה את המשרד הפלסטיני של ה-Portland Trust - קרן פרטית המעודדת שלום ויציבות באמצעות פיתוח כלכלי. ראיינו הלל שנקר, עורך-שותף של ה-PIJ יחד עם גרשון בסקין, המנהל הישראלי של המרכז הישראלי-פלסטיני למחקר ולמידע (IPCRI) וחבר מערכת ה-PIJ.

שיעור העוני בגדה המערבית מגיע כיום ליותר מ-60 אחוזים, ובעזה ל-70 אחוזים. הפער הגדול בין אזורים אלה, הנובע מהסגרים, מחומת ההפרדה וממכשולים אחרים המוצבים בפני המעבר החופשי של סחורות ואנשים הוא חדש. גם שיעור העוני בג'נין ובשכם הוא חסר תקדים, בעוד שרמאללה הופרדה חלקית משום שהפכה למרכז כיוון שהגישה לירושלים נמנעת על ידי חומת ההפרדה. הסקר האחרון מראה כי שיעור העוני במזרח ירושלים גבוה מאשר ברמאללה (51 אחוזים לפי מדדים פלסטיניים, וכמעט 80 אחוז לפי מדדים ישראלים).

מרכיב חדש נוסף הוא השפעת הממשל על רמת ההוצאות של המגזר הציבורי: 47 אחוזים מכוח העבודה בעזה מועסקים במגזר הציבורי לעומת 17 אחוזים בגדה המערבית, כך שהשפעת הממשלה על הכלכלה העזתית היא משמעותית ביותר. לאחר ניצחון החמאס בבחירות הופסק תשלום המשכורות לסקטור הציבורי, והכלכלה העזתית נאלצה להסתמך על הסקטור הפרטי. עכשיו שהסקטור הפרטי פשט את הרגל חזר הסקטור הציבורי לקבל שכר. כך מממנת מחצית האוכלוסייה את החצי השני.

היום יש מעט מאוד השקעות בתעשייה בעזה אם בכלל, ורק מחציתן מופנית לחקלאות. אנחנו נאלצים אפוא לקנות את כל המוצרים הדרושים לנו בישראל. אבל מנין נשיג שקלים? הרי איננו עובדים בישראל. הדרך היחידה היא להעביר את השקלים של ההוצאות הממשלתיות מרמאללה לעזה.

השיפורים היחידים בכלכלת הגדה הם התפתחות התיירות באזור ירושלים, יריחו ובית-לחם, והפסקת הפיגור בתשלום המשכורות במגזר הפרטי. על מנת ליצור תעסוקה מיידית עלינו להשקיע בחקלאות, ובבניית דירות שגם בעלי המשכורות הנמוכות יוכלו לרכוש. עלינו להשקיע גם בהחייאת מבצעי התשתיות המוקפאים. העדיפות הגבוהה ביותר היא להסרת המחסומים והמצור המוטל על הערים. אבל בינתיים עלינו לפעול בשולי הפוליטיקה כדי לאפשר לפלסטינים לשרוד את התהליך.

מדיניות הביטחון הישראלית, שלא השתנתה משנת 2000, היא של התשה בעצימות נמוכה באמצעות מחסומים וסגרים. כפי שאנו רואים זאת, ישראל רוצה רק למשוך זמן. גם תוכנית לפיתוח כלכלי משגשג אינה יכולה להוות תחליף לנכונות ישראלית להפסקת מדיניות ההתנחלויות ומשטר הסגרים.

Prices for a One-Year Subscription (includes postage and handling)

	Europe*	Palestine/Israel	USA & Others*
Individuals	€ 45	NIS 100	\$60
Institutions	€ 55	NIS 120	\$75
Students/Seniors	€ 35	NIS 80	\$50

* Please make your payment in your country's currency.

Back issues available: (price per copy: outside region \$10; locally 30 NIS) Peace Economics; Education; Autonomy or Statehood?; The Struggle for Land; Towards Statehood; Peace Economics Revisited; Jerusalem; Education in Times of Conflict; Post Oslo: Impasse and Options; Separation or Conciliation; Narratives of 1948; Violence and its Alternatives; Media and the Second Intifada; Human Rights Now; Two Traumatized Societies; A Quest for Peace and Security; The International Community and the Conflict; Yasser Arafat/Public Opinion; Civil Society; Anti-Semitism & Islamophobia; People-to-People; Going It Alone?; Hamas and Kadima; Jerusalem:40 Years Later.

___ **YES!** I would like to subscribe to the **Palestine-Israel Journal** for one year.
 ___ **YES!** I would like to take advantage of the special offer and subscribe for two years with 25% off the price of the second year.
 ___ **YES!** As a supporter of the Journal, I wish to enclose a donation of _____ .

Name _____ Profession _____
 Institution _____ Address _____
 _____ Postal Code _____
 Country _____ E-mail _____ Date _____
 How did you hear about us? _____
 Enclosed cheque (all currencies)/international money order # _____
 Transferred to Bank Leumi, Branch 918, Acct. no. 74465/01, Jerusalem _____
 Please charge my credit card # _____ Expiry Date _____
 We accept Visa, Mastercard, Amex, Eurocard and Isracard. (Please **circle one**)
 Authorized signature _____

Palestine-Israel Journal
East Jerusalem, P.O. Box 19839
Tel 972-2-6282115/59 Fax 972-2-6273388 E-mail pij@pij.org

ה-Palestine-Israel Journal הוא כתב עת עצמאי המבקש לשפוך אור על ולנתח בחופשיות ובביקורתיות נושאים מורכבים המפרידים בין ישראלים לפלסטינים. בנוסף, כתב העת מקדיש מקום לנושאים אזוריים ובינלאומיים. מטרת כתב העת הוא לקדם פיוס והבנה טובה יותר בין העמים, והוא שואף לדון בנושאים ללא דעות מוקדמות או איסורים.

Palestine-Israel Journal, מזרח ירושלים, ת.ד. 19839, טל. 02-6282115/59

פקס: 02-6273388, דוא"ל: www.pij.org / pij@pij.org

מוסף זה הופק בסיועו של האיחוד האירופי

